مدیریت شهری
شماره ۳۰ پاییز و زمستان ۹۱
No.30 Automn & Winter
۳۰۷-۳۱۹
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۲/۱۱ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۱/۶/۲۱

بازنگری راهبردی حوزه خدمات شهری مدیریت محلی ایران با تاکید بر پسماند شهری؛ مطالعه موردی: کلانشهر مشهد

محمد رحیم رهنما – دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
خلیل الله کاظمی خیبری* – پژوهشگر دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد، واحد بین الملل، مشهد، ایران.

چکیده
نگاه راهبردی در مدیریت یک انتخاب نیست که یک ضرورت است. لازمه این نگاه، داشتن دانش، ژرف اندیشی، همه جانبه نگری، واقع بینی و بلوغ مدیریتی است. مدیریت پروسه ای است که پروژه هایی با مختصّات علمی، واقع گرا و همه جانبه نگر مقوّم آن هستند. در مدیریت شهری، نگاه سیستمی اصلی اجتناب ناپذیر است. اداره مطلوب شهرها و مخصوصاً کلان شهرها بدون مدیریت یکپارچه شهری امکان پذیر نمی باشد و مدیریت یکپارچه شهری همان نگاه سیستمی است که مولود نگاه استراتژیک می باشد. نگاه سیستمی و مدیریت یکپارچه شهری تکلیفی است که واقعیت موجود کلانِ شهری مثل مشهد در ابعاد گوناگون برگردن متولیان امور و مشخصاً مدیریت محلی مشهد می گذارد یکی از مسائل اساسی در حوزهٔ مدیریت شهری مشهد؛ حوزه خدمات شهری و محیط زیست شهری با گستردگی محدوده کلانشهری مشهد است. برای استفاده بهینه از منابع محدود موجود و دستیابی به اهداف مدیریت شهری، این مدیریت محلی طبیعتاً باید بتواند استراتژیهای خاص خود را انتخاب نماید. استراتژیهایی که از یک سو در راستای چشم انداز مدیریت محلی مشهد بوده و از سوی دیگر منبعث از ماموریتهای مدیریت محلی خواهد بود. این پژوهش از حیث نظری و روش‌شناسی بر ساختارگرایی و تحلیل تاریخی–تکوینی در سطح کلان و راهبردی استوار است که به روش مطالعات اسنادی–کتابخانه‌ای و تحلیل کیفی در چند محور و با هدف دستیابی به متدولوژی برنامه ریزی راهبردی در مدیریت پسماند شهری مشهد انجام شده است. بر اساس یافته های این پژوهش شناخت نیازها و اولویتهای شهروندان مشهدی (شهروند مداری) و ایجاد محیط زیست سالم و پایدار می بایست مبنا و ملاک تصمیم سازیها و تصمیم گیریها در سیاست–گذاری و برنامه ریزی برای کلان شهر مشهد باشد که بدون نگاه راهبردی و استراتژیک ممکن نمی باشد.
واژگان کلیدی: برنامه ریزی راهبردی، مدیریت پسماند شهری، رویکرد راهبردی، مدیریت محلی، روش شناسی راهبردی.

Assessment of Types of Residential High Rise Buildings through their Impacts on Urban Image and Escape

Today, the growth of high rise buildings in most of metropolitans is visible and also has left many impacts. The vast impacts of these buildings on the town's physic and space have been criticized by many scholars and specialists. Herewith, impacts on the town's physic and space is one of the main ones left, as their construction may lead to the rise or plunge of the quality of the town. In this regard, attention to the location, planning and design base on the rules and principles, coordination with neighboring and their fabric, creation of urban space in neighboring via combination of identity and active environment, and providing desirable image and escape, are among the remarkable issues in high rise buildings from the perspective of the quality of urban image and escape. This article, despite identifying different aspects of impacts of residential high rise buildings on urban image and escape, and introduction of criteria and sub criteria, studies the types of residential high rise buildings in the new fabric of City of Mashhad (using analysis method of AHP). The results of the study are clarifying the different impacts of samples of residential high rise buildings on urban escape and image of Mashhad and negligence of different dimensions of urban image and escape in location finding, planning, construction and maintenance of them. Although it is determined that type of partial and diversified high rise buildings (Half High Rise) in comparison to the coherent and intense high rise buildings (Half High Rise) are of better contexts to leave positive impacts on urban image and escape. At the end, and according to the findings of the study, holistic principles and rules of programming, planning and construction of high rise buildings so as to the uplift of urban escape and image are proposed.
Key words: Types of High Rise Buildings, Urban Escape and Image, Assessment, AHP Method

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۵۱۱۵۹۰۶۸، رایانامه: Kazemi.manager1@Gmail.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

۱- مقدمه

با گسترش شهر نشینی و افزایش جمعیت، یکی از موضوعات مهمی که بخش اعظم فعالیت مدیریت محلی را به خود اختصاص داده است موضوع مدیریت بهینه پسماندهای تولیدی می باشد. امروزه با رشد سریع شهرنشینی، افزایش سطح درآمد و رفاه جامعه و رشد سریع اقتصادی و اجتماعی در کشورها علاوه بر افزایش کمیت و میزان پسماند، تغییر الگوی مصرف منجر به افزایش کیفیت پسماند تولید شده گردیده است. نگرانی های حاصل از ادامه این وضعیت باید همه اقشار بویژه مدیریت محلی را به تفکر به منظور مقابله با این مخاطرات وا دارد. ضرورت آگاهی رسانی در ارتباط با مراحل مختلف این موضوع و توجه مدیریت محلی به عنوان متولیان مدیریت پسماند از یک سو و کمبود منابع آموزشی – کاربردی در این زمینه از سوی دیگر، تدوین مطالب و گزارش های علمی فراوانی در این زمینه را می طلبد (برنامه ریزی استراتژیک شورای اسلامی شهر تهران، ۱۳۸۵).

کلان شهر مشهد نیز از مشکلات و مسایل عدیدهٔ بی شماری رنج می برد که این مشکلات در حوزه های گوناگونی اعم از اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و غیره قابل طرح می باشند. یکی از مسائل اساسی در حوزهٔ مدیریت شهری مشهد؛ تامین محیط زیستی سالم برای ادارهٔ شهری با گستردگی مشهد است. واقعیت اینست که بسیاری از مسائل دیگر شهر مشهد نیز به صورت مستقیم با این بُعد مرتبط می باشند. البته باید به این واقعیت ویژه نیز توجه نمود که امروزه بحث پسماند بسیار گسترده شده و از زوایای مختلفی از قبیل مسائل بهداشتی و زیست محیطی، اقتصادی، فنی و مهندسی، تجاری و بازاریابی، ایمنی و حفاظت و غیره مورد توجه قرار گرفته است که علت آن افزایش کمی تولید پسماند و محدودیت دفع از یک طرف و تنوع پسماندها از طرف دیگر می باشد (مرادی مسیحی، ۱۳۸۱).

در نهایت باید به این نکته اشاره نمود که مدیریت محلی پتانسیل قانونی آن را دارد که با برنامه ای جامع و مدون به ابعاد خدمات رسانی در شهر مشهد پرداخته و مسائل شهر مشهد را برطرف سازد. در خصوص خدمات رسانی در شهر، مسایل و مباحث گوناگونی را می توان از نقطه نظر وظایف و اختیارات مدیریت محلی مورد توجه قرار دارد که عمدهٔ این مباحث را می توان در ۶ دستهٔ زیر تقسیم بندی نمود:

الف: زباله شهری؛

ب: فاضلاب شهری؛

پ: بهداشت شهری؛

ت: فضای سبز شهری؛

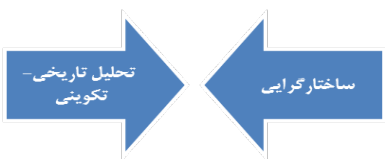
ج: خدمات شهری و رضایت شهروندان؛ و

د: ساماندهی فرهنگ مصرف.

این پژوهش در پاسخ به این سئوال اساسی شکل گرفته که؛ آیا برنامه ریزی استراتژیک را می توان به عنوان راهبردی نوین در جهت فعالیت های هرچه بهتر خدمات شهری در کلانشهرها معرفی نمود؟ بررسی‌های اولیه نشان می‌دهد که دلایل مختلفی، از جمله ساختار مدیریت بخشی و تفرق عملکردی، تفرق سیاسی، فقدان مطالعات لازم، اهداف کوتاه‌مدت و تجریدی و نبود خواست و اراده فراگیر موجب عدم تحقق برنامه‌ریزی، اقدام عملی و در نتیجه مدیریت یکپارچه شهری شده است.

۲- روش پژوهش

این پژوهش از حیث نظری و روش‌شناسی بر ساختارگرایی و تحلیل تاریخی- تکوینی استوار است. ساخت از مجموعه‌ای عناصر مرتبط تشکیل می‌گردد. در علوم اجتماعی، ساخت غالباً ترکیب و سازوکارهای

تصویر ۲-۱. روش شناسی پژوهش؛ ماخذ: نگارنده ترسیم بر اساس گزارش برنامه ریزی راهبردی، ۵۸۳۱.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

پایدار موجود در ورای ظواهر پدیده‌هاست.
تحلیل ساختاری به بررسی و تبیین ترکیب و روابط اجزاء یک نظام و قانونمندی‌های حاکم بر آنها می‌پردازد. تحلیل تاریخی- تکوینی به شناخت عمومی و یا کشف روابط علّی و تبیین زمانی و مکانی سیر (مراحل) تحولات ساختاری و عملکردی ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، طبیعی و فضایی پدیده‌ها منتهی می‌گردد.
در تحقیق حاضر، چه در عنوان و چه در فرآیند انجام طرح، بر استراتژیک بودن آن تاکید شده است. رویکرد استراتژیک در برنامه ریزی، تفاوت های عمده ای با رویکرد جامع سنتی دارد که تاکید بر شناسایی و تحلیل مسایل اصلی و مقوله اجرا از آن جمله اند.

۳- ابعاد خدمات شهری کلانشهر مشهد

۳-۱- وضعیت زباله شهری

یکی از مسائل مهم در زندگی شهری، دفع مطلوب زباله های تولید شده است. یکی از راهکارهای ابداعی برای این امر؛ رقیق و پراکنده کردن زباله ها بوده است. اما با افزایش حجم تولیدی زباله های شهری، وجود و ایجاد مقرهای دفع ضایعات، ضروری گردیده است. امروزه مسائل ناشی از جمع آوری، حمل و نقل و دفع بهداشتی زباله دیگر مشکل یک شهر و یا یک کشور نیست، زیرا ایجاد آلودگی در خاک، هوا و آب می تواند به صورت یک معضل برون مرزی جلوه و عمل کند. برابر اطلاعات آماری سازمان بهداشت جهانی، پیش بینی می شود تا سال ۲۰۲۵ میزان تولید زباله در جهان، ۴ تا ۵ برابر میزان کنونی افزایش یابد. همچنین بیش از دو میلیارد نفر از مردم جهان، دسترسی به تسهیلات اولیهٔ بهداشتی نخواهند داشت و نیمی از جمعیت شهرهای رو به توسعه، فاقد خدمات جمع آوری و دفع مطلوب مواد زاید خواهند بود. در این سالها حدود ۵/۲ میلیون نفر که شامل چهار میلیون کودک زیر پنج سال اند، از بیماریهای ناشی از دفع نادرست زباله جان خود را از دست خواهند داد.
روند افزایش جمعیت، زائرین حرم مطهر امام رضا (ع)، توسعهٔ بی رویهٔ شهر، فزونی فعالیتهای تجاری و تمرکز واحدهای صنعتی و اداری در شهر مشهد سبب افزایش تولید زباله گردیده که این نیز تأثیرات مخربی بر کیفیت محیط زیست در مشهد برجای گذاشته است. آمارها نشان می دهند سرانه تولید زباله در مشهد تا حدی کمتر از سرانه ملی (۶۲۶ گرم در برابر ۷۰۰ گرم سطح ملی) اما حدود ۲برابر سرانه جهانی (۳۰۰ تا ۴۰۰ گرم) است. دفع نادرست زباله، محیط زندگی، خاک، آب و هوا را در معرض آلودگی شدید قرار می دهد و باعث جلب و تکثیر حشرات و جانوران موزی و انتشار انواع میکروب ها، قارچ ها، ویروسها و انگلها می گردد. (شهرداری مشهد، ۱۳۸۹)
نتایج آنالیز فیزیکی زبالهٔ شهر مشهد در خلال سالهای ۷۲-۱۳۷۰ نشان می دهد که بیش از ۷۰ درصد از مواد متشکلهٔ زباله، مواد آلی قابل تبدیل به کمپوست می باشد. پس از آن کاغذ، مقوا، پلاستیک، شیشه، منسوجات، فلزات، استخوان، نخاله های ساختمانی، چوب و لاستیک عمده موادی می باشند که در زباله های خانگی شهر مشهد موجودند. (شهرداری مشهد، ۱۳۸۹)

۳-۱-۱- انهدام زباله

در زمینهٔ جمع آوری و انهدام زباله ها، مدیریت محلی باید یک کار کارشناسی بسیار دقیق و وسیعی انجام دهد تا این مسئله را نه تنها از وضعیت بسیار غیر بهداشتی جمع و سوزاندن و یا دفن سنتی که نیازمند صرف هزینهٔ سرسام آوری است، خارج گرداند، بلکه آن را از طریق بازیافت و نیز تبدیل به کودشیمیایی، به یک منبع درآمد قابل توجه تبدیل نماید. در این خصوص نیاز شدید به هماهنگی سازمان محیط زیست به منظور ساماندهی سیستم جمع آوری زباله های خانگی، بیمارستانی و صنعتی شهر تهران با سایر ارگانهای ذی ربط وجود دارد (مهدیزاده، ۱۳۸۲).

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

۳-۲- فاضلاب شهری

در زمینهٔ سیستم فاضلاب شهری، شهر مشهد نیازمند تصمیم گیری جدی برای حل مشکل فقدان سیستم تصفیهٔ فاضلاب شهری و تخلیهٔ فاضلاب در چاههای جاذب، آبهای سطحی و یا هدایت به اراضی کشاورزی جنوب شهر که اینها همه مخاطرات جدی زیست محیطی دارند، می باشیم (شهرداری مشهد، ۱۳۸۹).

فاضلاب شهری یکی از ۱۰ مشکل عمدهٔ شهروندان مشهدی است و بسیاری از شهروندان در مناطق جنوب مشهد بخصوص در مناطق ۶، ۷، ۸ از آلودگی فاضلاب شهری رنج می برند. مدیر عامل شرکت آب و فاضلاب شهر مشهد معتقد است که شبکهٔ قدیمی آب مشهد را با اعتبارات موجود نمی توان مقاوم سازی کرد و ۷۰ درصد آب مصرفی مشهد روزانه به فاضلاب تبدیل می گردد.

۳- ۳- بهداشت شهری

یکی از اصلی ترین مسائلی که مسئولین در حوزهٔ خدمات شهری با آن مواجهند، تأمین بهداشت شهر می_ باشد. داشتن کوچه ها، خیابانها و شهری زیبا، تمیز و پاکیزه حق مسلم همهٔ شهروندان است. وجود عوامل بیماری زا یکی از موانع تحقق چنین هدفی است که بهداشت و سلامت شهر را تهدید می کند. حیوانات موذی از جمله عوامل مهم تهدید کنندهٔ سلامت و پاکیزگی شهر به حساب می آیند. طبیعی است که تحقق اهداف کلان در مدیریت شهری در گرو تأمین سلامتی شهروندان و شهر می باشد (برنامه ریزی استراتژیک شورای اسلامی شهر تهران، ۱۳۸۵).

بهداشت شهری جنبه های مختلف و وسیعی را در بر می گیرد. هوای پاک، آب سالم، غذای سالم، دفع صحیح زباله، زهکشی آبهای سطحی، دفع فاضلاب و مبارزه با حیوانات موذی از جملهٔ مسائل مربوط به بهداشت شهری می باشند. ایجاد اختلال در هر کدام از این موارد می تواند سبب تهدید شدن بهداشت شهر و در نتیجه سلامت شهروندان گردد.

یکی دیگر از عناصر تهدید کنندهٔ بهداشت شهر و محیط؛ فعالیتهای صنعتی است. حرکت شهر مشهد در مسیر صنعتی شدن، سبب تولید زباله ها و آلاینده های صنعتی گردیده، امری که می تواند بهداشت محیط و شهر را با مخاطرهٔ جدی روبرو سازد. همچنین ریختن پسآب حاصل از فعالیتهای صنعتی به درون منابع آبی، سبب آلوده سازی آبها و نیز طبیعت بیرون و درون شهر می شود و ضربات جبران ناپذیری را به بهداشت شهر و شهروندان وارد می آورد. اینها همه مؤکد این واقعیت تلخ است که شهر مشهد در معرض آسیبهای جدی شهری قرار دارد و بالاخص در زمینهٔ خدمات شهری توجه علمی و بهداشتی متولیان امر را طلب می کند (شهرداری مشهد، ۱۳۸۹).

برای تأمین سلامت شهر و رساندن بهداشت شهر به سطح مطلوب لازم است در گام نخست مبارزه ای علمی و پیگیر بر ضد حیوانات موذی آغاز کرد و به انجام رساند. حشرات از جمله مگس و پشه از جمله عامل انتقال انواع متعددی از بیماریها می باشند. سوسک حمام نیز می تواند بیماریهای مهلکی همچون اسهال خونی، مسمومیت_ های شدید و حتی وبا و فلج اطفال را ایجاد نماید. موریانه، موش، گربه و سگهای ولگرد همه و همه می توانند آسیبهای شدید و جدی به بهداشت شهر و سلامت شهروندان وارد آورند. مقابله با این حیوانات موذی نیازمند برنامه ریزی علمی و مدیریت رسمی است که لازم است مدیریت محلی در این خصوص توجه کافی و لازم را مبذول نماید (سعیدنیا، ۱۳۸۲، ص ۱۲-۱۰).

۳- ۴- فضای سبز

رشد سریع و بی رویهٔ شهر مشهد و گسترش تکنولوژی و مشاغل در شهر، موجب تبدیل باغات و فضای سبز اطراف مشهد به کاربریهای اقتصادی و مسکونی گردیده و مشهد را به یکی از آلوده ترین شهرهای ایران و خاورمیانه تبدیل کرده است.

استانداردهای سرانهٔ فضای سبز با توجه به شرایط

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

اقلیمی، بافت شهری و سیاستگذاری های شهری و منطقه ای متفاوت می باشد. اگرچه سرانهٔ فضای سبز مشهد در سالهای گذشته بسیار کم و بحران زا بوده است، اما در چند سالهٔ اخیر تلاش قابل توجهی برای افزایش فضای سبز در این شهر انجام گردیده است. تعیین استانداردی قابل تعمیم به همهٔ مناطق در زمینهٔ میزان فضای سبز وجود ندارد. با این همه استاندارد بین المللی سرانهٔ فضای سبز شهری ۱۵ تا ۵۰ متر مربع است، در حالیکه سرانهٔ متعارف فضای سبز شهری در شهرهای ایران، بین ۷ تا ۱۲ متر مربع می باشد (شهرداری مشهد، ۱۳۸۹).

امروزه در برنامهٔ توسعهٔ شهری، تعبیهٔ فضاهای سبز و احداث پارک از مسائل مهم به شمار می رود. فضای سبز محدوده ای است که سطح و فضای غالب آن را پوشش گیاهی در برگرفته است.

به طور کلی عملکرد فضای سبز را در چهار حوزه بررسی می نمایند:

۱- **فضاهای سبز عمومی:** شامل فضاهای سبز شهری و پارکها که عملکرد اجتماعی دارند و از آنها برای اوقات فراغت، تفریح، بازی کودکان و فعالیتهای فرهنگی- اجتماعی استفاده می کنند (سعیدنیا، ۱۳۸۲، ص ۱۰ـ۸).

۲- **فضاهای سبز نیمه عمومی:** فضاهای سبزی که نسبت به فضاهای سبز عمومی، محدودترند؛ شامل محوطه های باز بیمارستانها، ادارات دولتی (برنامه ریزی استراتژیک شورای اسلامی شهر تهران، ۱۳۸۵).

۳- **فضاهای سبز معابر و خیابانها:** که در حاشیهٔ باریکی از حد فاصل مسیرهای پیاده رو و سواره رو وجود دارند و یا در وسط بلوارهای شهری و یا در فضاهای نسبتاً کوچک میدانها و یا در زمینهای پیرامون بزرگراهها و خیابانها (سعیدنیا، ۱۳۸۲، ص ۱۰ـ۸).

۴- **فضاهای سبز خصوصی:** شامل باغها و باغچه های موجود در شهر که صاحب و مالک خصوصی دارند (برنامه ریزی استراتژیک شورای اسلامی شهر تهران، ۱۳۸۵).

البته ناگفته پیداست که مراد از فضای سبز، همان فضاهای سبز عمومی می باشد که کارکرد اجتماعی دارند و در سرانه و استاندارد فضای سبز محاسبه می گردند (سعیدنیا، ۱۳۸۲).

از سویی دیگر؛ گسترش جغرافیایی شهرها که ناشی از افزایش جمعیت است، همچنین نوع زندگی امروزی که توأم با هیجان و تنش است، نیاز شهروندان را برای گذران اوقات فراغت افزایش داده و این امر تقاضا برای گسترش فضای سبز و ایجاد پارک ها و بوستانها را به دنبال داشته است. فضای سبز آثار مثبت دیگری نیز دارند که از این جمله اند: تولید اکسیژن، خاصیت نابود کنندگی موجودات مضر، جذب انواع ذرات معلق و موادآلوده کنندهٔ هوا، خاصیت کاهش آلودگی صوتی، برقراری توازن اکولوژیکی در محیط، خاصیت تعدیل کنندگی شرایط محیطی، ایجاد محیطی امن، برقرار کنندهٔ آسایش و تفریح و تفرج [و تقویت ارتباطات اجتماعی و انسانی] (برنامه ریزی استراتژیک شورای اسلامی شهر تهران، ۱۳۸۵). توجه مدیریت محلی به این امر مهم می تواند در سالم سازی شهر نقشی اساسی داشته باشد، بالاخص اینکه قانون، قطع بی رویهٔ درختان را تقبیح نموده است (برایسون، جان، ام، ۱۳۶۹).

۳-۵- ساماندهی فرهنگ مصرف

نوع و میزان مصرف از کالاهای خانگی تأثیر قابل توجهی در تخریب یا حفظ سلامت محیط زیست دارد. ساماندهی مصرف شهروندان در این حوزه به همراه مصرف منابع عمومی از مسائل مهم مدیریت شهر می باشد که لازم است متولیان امر به آن توجه نمایند. بزرگترین مشکلات زیست محیطی به طور مستقیم به تولید و مصرف انرژی مربوط می شود مانند هوای آلوده به دود شهرها، باران اسیدی، گرم شدن کرهٔ زمین و هزاران مشکل دیگر. دی اکسید کربن فقط یکی از گازهایی است که برای محیط زیست ضرر دارد. گازهای دیگری نیز که از مصرف

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

انرژی به وجود می آیند مانند دی اکسید گوگرد، اکسید نیتروژن، منواکسید کربن و ازن اثر مستقیم بیشتری دارند. این اثر در هوای شهرهای بزرگ دیده و تنفس می شوند. یخچال های جدید سالانه از ورود بیش از ۸ کیلوگرم دی اسید گوگرد به محیط زیست، که عامل اصلی باران اسیدی است، جلوگیری می کند.

وسایلی که در مصرف انرژی صرفه جویی می کنند، از آلودگی محیط زیست نیز کمابیش جلوگیری می کنند. در سرتاسر جهان بشر سالانه ۲۰ میلیون تن گاز دی اکسید کربن را وارد جو می کند (۴ تن به ازاء هر نفر). ایالات متحده مسئول ۲۵٪ کل این آلودگی (۵ میلیون تن در سال) است (برنامه ریزی استراتژیک شورای اسلامی شهر تهران، ۱۳۸۵).

هنگامی که در مورد صرفه جویی انرژی در خانه ها می اندیشیم، عموماً به مصارف آشکار آن توجه می کنیم، مانند: گرمایش، سرمایش، گرم کردن آب، یخچال و غیره. در اغلب خانه ها مصارف متفرقهٔ انرژی نادیده گرفته می شوند، مواردی مانند: تشک برقی، پمپ چاه آب، سیستم تصفیهٔ استخر، گرمکن موتور و حتی آکواریوم ماهیان مناطق گرمسیری. اگر مصرف این لوازم را مجموعاً در سطح کشور حساب کنیم، بسیار قابل ملاحظه است، یعنی در حدود ۱۴ درصد کل انرژی مصرفی خانه ها.

در بهینه سازی مصرف انرژی خانگی، استفادهٔ متعادل از این وسایل نقش مهمی دارد. تلویزیونهای قدیمی انرژی بیشتری استفاده می کنند. تشکهای برقی مصرف انرژی را افزایش می دهند. پمپهای چاه، پتو برقی، موتور برق، موتور جوش از جمله وسایل پرمصرف انرژی می باشند. یخچالهای قدیمی گاه تا چند برابر یخچالهای مدل جدید انرژی مصرف می کنند و مواد آلاینده تولید می نمایند. توجه به همین نکات و آموزش شهروندان در رابطه با مصرف بالای انرژی توسط این وسایل می تواند توجه همگان را نسبت به میزان استفاده از آنها معطوف نماید و باعث تجدید نظر در مبانی مصرف از این وسایل گردد[1].

۴- تحلیل یافته‌ها و الزامات برنامه ریزی استراتژیک خدمات شهری

۴-۱- حوزه استراتژیک و کلان استراتژی ها

با توجه به گزارشات ارائه شده، چالش های پیش روی مدیریت محلی مشهد در حوزه خدمات شهری مورد بررسی قرار گرفت. تقسیم بندی های حوزه مذکور در نتیجه تحلیل ابعاد مختلف ساختاری و عملکردی شهرداری مشهد به دست آمد و در نتیجه همین تقسیم بندی، اساس تهیه و تدوین کلان استراتژی

جدول ۴-۱. استراتژی های خدمات شهری مدیریت محلی؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

حوزه	کلان استراتژی ها	استراتژی ها
حوزه خدمات‌شهری	الف- توجه به پاکیزگی، سرسبزی و زیبایی‌فضای‌شهر	۱-برنامه ریزی جهت توسعه فضای سبز و تقویت ریه های تنفسی شهر مشهد ۲-بکارگیری روش های مطلوب و کارآمد برای پاکسازی معابر
	ب- ساماندهی به وضعیت دفع زباله و سیستم فاضلاب شهری	۳- دفع مطلوب زباله ها و فراهم نمودن امکان هر چه بیشتر بازیافت زباله ۴-تسریع ساماندهی سیستم فاضلاب شهری.
	پ- ساماندهی مصرف شهروندان	۵-برنامه ریزی در جهت بهبود فرهنگ مصرف گروههای شهری خاصه جوانان، در رابطه با منابع شهری.

۱. ویلسون، الکس و موریل، جان (۱۳۸۰) راهنمای صرفه جویی در مصرف انرژی خانگی. تهران: شرکت انتشارات فنی ایران. ترجمهٔ پریسا کاوه، ص ۱۱-۱ و ۲۳۶ - ۲۲۷.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

های حوزه خدمات شهری شهرداری مشهد را بنا نهاد و ما را بر آن داشت تا کلان استراتژی ها را درقالب خدمات شهری و با تاکید بر پسماند شهری ارائه نماییم.
در این قسمت کلان استراتژی ها و استراتژی ها در یک شمای کلی و در جدول ارائه می گردد.

۴-۲- شرح استراتژی های برگزیده بر اساس حوزه های تحلیلی

در این قسمت استراتژی های برگزیده در مباحث خدمات شهری در قالب جدولی ارائه شده است. در این جدول اهداف مرتبط با هر استراتژی یعنی اهدافی که با اجرای آن استراتژی بطور کامل یا تا

جدول ۴-۲. استراتژی اول؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

کلان استراتژی (الف)	توجه به پاکیزگی، سرسبزی و زیبایی فضای شهر
استراتژی ۱	برنامه ریزی جهت توسعه فضای سبز و تقویت ریه های تنفسی شهر مشهد
هدف	– فراهم سازی شرایط، بسترها و زمینه های تحقق شهر امن، آباد و سالم بر پایه آرمانهای یک جامعه اسلامی. – درک عمیق از نیازهای شهروندان وتوزیع عادلانه فرصت ها و امکانات شهری میان همه شهروندان
شرح استراتژی	درختان و فضای سبز نقشی اساسی در سالم سازی محیط زیست شهری دارند. فضا های سبز حکم ریه های تنفسی شهر و تولیدکننده اکسیژن را دارند. رشد جمعیت، تردد خودرو تا چند برابر ظرفیت جاده های مشهد، وجود خودروهای پرمصرف غیراستاندارد و فعالیت صنایع آلاینده محیط زیست سبب آلوده سازی هوای مشهد و کمبود اکسیژن و بروز انواع بیماری های تنفس و خونی می شود توجه به فضای سبز و توسعه آن نقش مهمی در ر فع این معضلات و بیماری ها دارد.
برنامه های عملیاتی	۱– برنامه ریزی در راستای توسعه جنگل ها بالاخص در مناطق غربی شهر بدلیل جهت وزش باد های غربی– شرقی ۲– اقدام در راستای توسعه فضای های سبز درون شهر ،ازجمله درون بلوار ها میدان ها و کنار جاده ها و بخصوص تشویق شهروندان به ایجاد فضای سبز و درختکاری در خانه های خود. ۳– برنامه ریزی و هماهنگی با بانک ها در راستای در اختیار گذاشتن تسهیلات ویژه برای توسعه باغات در حاشیه شهر ۴– نظارت بر ساخت و ساز های شهری برای جلوگیری از تخریب فضاهای سبز و نابودی جنگل ها و درختان

جدول ۴-۳. استراتژی دوم؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

کلان استراتژی (الف)	توجه به پاکیزگی، سرسبزی و زیبایی فضای شهر
استراتژی ۲	بکار گیری روش های مطلوب و کارآمد برای پاکسازی معابر
هدف	– فراهم سازی شرایط، بسترها و زمینه های تحقق شهر امن، آباد و سالم بر پایه آرمانهای یک جامعه اسلامی. – درک عمیق از نیازهای شهروندان وتوزیع عادلانه فرصت ها و امکانات شهری میان همه شهروندان
شرح استراتژی	معابر شهرمشهد، پیاده رو ها و گذرگاه ها معمولا از نظافت مطلوب برخوردار نمی باشند . سطح معابر در بسیاری از مناطق از بر گ درختان، مصالح ساختمانی، زباله ، نخاله آکنده است. در برخی از معابر ، اجناس دستفروشان یا مغازه داران جهت فروش استقرار یافته اند . اینها همه معابر شهری را کثیف و بی نظافت می نمایاند ولذا لازم است برای پاکسازی این معابر اقدام شود.
برنامه های عملیاتی	– اقدام برای پاکسازی معابر از دستفروشان در تمام سطح شهر و انتقال دستفروشان به مکانی ویژه همچون بازار های غرفه دار – برنامه ریزی برای ممنوع کردن ریختن مصالح ساختمانی در معابر و جریمه کردن متخلفان – اقدام در راستای نظارت هر چه کارآمد تر بعملکرد نظافتی رفتگران معابر – برنامه ریزی برای ممنوع کردن استقرار اجناس مغازه داران در معابر و پیاده رو ها و بخصوص جریمه کردن مغازه دارانی که معبر مقابل مغازه خود را با انبوهی از زباله مرتبط با شغل خود کثیف و آلوده می نمایند.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

جدول ۴-۴. استراتژی سوم؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

کلان استراتژی (ب)	ساماندهی به وضعیت دفع زباله ها و سیستم فاضلاب شهری
استراتژی۳	دفع مطلوب زباله ها و فراهم نمودن امکان هر چه بیشتر بازیافت زباله
هدف	– فراهم سازی شرایط، بسترها و زمینه های تحقق شهر امن، آباد و سالم برپایه آرمانهای یک جامعه اسلامی. – درک عمیق از نیازهای شهروندان و توزیع عادلانه فرصتها و امکانات شهری میان همه گروههای شهروند.
شرح استراتژی	روزانه بیش از ۱۹۰۰هزارتن زباله در شهر مشهد تولید می شود.این میزان با توجه به رشد جمعیت مشهد روبه افزایش است. روش های سنتی مرسوم دفن یا سوزاندن زباله سبب آلودگی هوا و محیط زیست می گردد و حتی می تواند به منابع آب مشهد آسیب های جدی وارد آورد . از این مقدار تنها مقداری در کارخانه های کمپوست بازیافت می گردد، درحالی که امکان بازیافت بالقوه مقدار بیشتری از این حجم زباله وجود دارد. به همین علت ساماندهی نظام دفع زباله، پرهیز از روش های سنتی آلوده کننده محیط زیست را در این رابطه و فراهم نمودن امکان بازیافت هرچه بیشتر مواد زباله که به عنوان طلای کثیف تلقی می شود، ضروری می نماید.
برنامه های عملیاتی	۱– نهادینه سازی فرهنگ جداسازی زباله های خشک و تر در میان شهروندان از طریق تشویق، آموزش و در اختیار گذاشتن امکانات رایگان به مردم در این رابطه. ۲– برنامه ریزی برای احداث کارخانه های هرچه بیشتر کمپوست برای بازیافت زباله ها. ۳– اقدام در راستای استفاده از روش های جدید دفع زباله که در کشوره‌ای پیشرفته به کار می رود. ۴– استفاده از مشاور یا شرکت های متخصص خارجی در زمینه دفع مطلوب زباله

جدول ۴-۵. استراتژی چهارم؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

کلان استراتژی (ب)	ساماندهی به وضعیت دفع زباله ها و سیستم فاضلاب شهری
استراتژی٤	تسریع ساماندهی سیستم فاضلاب شهری
هدف	– فراهم سازی شرایط، بسترها و زمینه های تحقق شهر امن، آباد و سالم بر پایه آرمانهای یک جامعه اسلامی. – درک عمیق از نیازهای شهروندان و توزیع عادلانه فرصتها و امکانات شهری میان همه گروههای شهروند.
شرح استراتژی	مشهد هنوز از سیستم فا ضلاب شهری برخوردار نیست . وعده و وعیدهای مقامات ذیربط در راستای ساماندهی این سیستم هنوز در مسیر حقیقی خود قرار نگرفته است . حتی در سال ۸۵، دولت از اختصاص بودجه برای این مهم خودداری ورزیده است. نبود سیستم فاضلاب شهری در مشهد سبب بروز مشکلات بسیار، تحمیل هزینه برای تخلیه چاه های فاضلاب، نابودی ۸۰ درصد از آب مصرفی روزانه و عدم بازیافت این آب و غیره می شود.
برنامه های عملیاتی	۱– همفکری و همکاری با شرکت آب و فاضلاب استان خراسان رضوی جهت شناخت و رفع موانع پیش روی گسترش سیستم فاضلاب شهری. ۲– اعمال نظر به دولت برای اختصاص بودجه لازم برای تسریع و تکمیل پروژه فاضلاب شهری. ۳– اقدام برای لغو پروانه ساخت از اماکنی که فاقد سیستم فاضلاب شهری می باشند. ۴– استفاده از تجربه متخصصان خارجی در زمینه ایجاد، توسعه و نحوه نگهداری از سیستم فاضلاب شهری.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

جدول ۴-۶. استراتژی پنجم؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

کلان استراتژی (پ)	برنامه ریزی در جهت بهبود فرهنگ مصرف گروههای شهری خاصه جوانان، در رابطه با منابع شهری
استراتژی۵	ساماندهی مصرف شهروندان
هدف	- فراهم سازی شرایط، بسترها و زمینه های تحقق شهر امن، آباد و سالم بر پایه آرمانهای یک جامعه اسلامی. - درک عمیق از نیازهای شهروندان و توزیع عادلانه فرصتها و امکانات شهری میان همه گروههای شهروند.
شرح استراتژی	مشهد کلان شهری با منابع و امکانات فراوان و جمعیتی بسیار زیاد می باشد. بخش قابل توجهی از امکانات اقتصادی، صنعتی، آموزشی، بانکی، تجاری، درمانی، فرهنگی، هنری در آن متمرکز گردیده است. چگونگی استفاده از این امکانات و منابع با توجه به بالا بودن جمعیت و محدود بودن منابع نقشی تعیین کننده در ارتقاء سطح زندگی در این شهر دارد. به همین خاطر، ساماندهی فرهنگ مصرف امری ضروری و حیاتی می نماید
برنامه های عملیاتی	۱- برنامه ریزی در راستای ارائهٔ الگوهای صحیح و متعادل مصرف از طریق رسانه های جمعی. ۲- گنجاندن دروسی در کتب دبستان در رابطه با لزوم رعایت تعادل در مصرف. ۳- برنامه ریزی در جهت تقویت رفتار مسئولانهٔ شهروندان در تنظیم رابطه آنها با منابع حیاتی شهری همچون آب، برق و گاز. ۴- اقدام در راستای سازماندهی برنامه هایی آموزشی در مدارس برای اصلاح الگوی غیر متعادل مصرف کودکان و نوجوانان با استفاده از روانشناسان و جامعه شناسان. ۵- اقدام در جهت بالا بردن بینش مراقبت از محیط زیست، فضای سبز و پرهیز از روشهای آلوده کنندهٔ هوا و محیط از طریق بیلبوردهای تبلیغاتی، رسانه ها و مدارس.

حدودی محقق می شود و کلان استراتژی مرتبط استراتژی های برگزیده همراه با شماره ها در ردیف اول تا سوم جدول قرار دارد.

۴-۳-شرح استراتژی ها در قالب جدول SWOT

استراتژی های ترکیبی شامل آن دسته استراتژی هایی است که بصورت ترکیبی یا تلفیقی و یا اتخاذ توامان چند تصمیم استراتژیک، به مورد اجرا گذاشته می شوند. همانطور که بیان گردید استراتژی های پیشنهادی در تحقیق حاضر بر اساس روش تجزیه و تحلیل SWOT ارائه شده است. این روش، مدل تحلیلی مختصر و مفیدی است که به شکل نظام یافته هر یک از عوامل قوت و ضعف و فرصت ها و تهدیدها را شناسایی کرده و استراتژی های متناسب با موقعیت کنونی حرفه مورد بررسی را منعکس می سازد.

۴-۴- انتخاب شاخصهای سنجش و پایش برنامه عملیاتی

همانطوریکه در مقاله به آن اشاره شده است، تحقق استرتژیها وابسته به وجود الزاماتی است که می بایست آنها را ایجاد و لحاظ نمود. الزامات؛ مقدمات و شرط لازم پیاده کردن استراتژیها می باشند.

و اینک در این قسمت، الزامات استراتژیهای ارائه شده در حوزه خدمات شهری مطرح می گردند:

– توسعهٔ جنگل ها بالاخص در مناطق غربی شهر بدلیل جهت باد های غربی– شرقی مشهد.

– اختصاص بودجه و برنامه ریزی مالی و انسانی بر اساس آمار تولیدی زباله در شهر

– اختصاص بودجه ای ملی و استانی مازاد بر اساس تقسیم بندی ماهیانه میزان زباله در شهر(بودجه زیارت)

– توسعهٔ فضای سبز درون شهر، ازجمله درون بلوارها، میدان ها و کنار جاده ها.

– افزایش سطل های زباله و ایستگاههای مبادله پسماندهای خشک از مبدا در نواحی مرکزی شهر به جهت ساماندهی زباله.

– افزایش میزان بودجه در بخش های مرکزی شهر و منطقه ثامن و با در نظر گرفتن میزان تولید زباله در این مناطق.

– افزایش نقش روابط عمومی شهرداری

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

جدول ۴-۶. SWOT در ابعاد خدمات شهری مدیریت محلی؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

اهداف کیفی	فرصت ها O	
	– اختیار وضع مقررات برای زمین های غیر محصور و بدون استفادهٔ شهری. – امکان سامان بخشیدن به سیست م های تأسیسات شهری با وضع مقررات و نظارت بر آن. – امکان گسترش حوزهٔ وظایف و اختیارات با همکاری شوراهای اسلامی شهر از طریق شورای عالی استان ها. – پتانسیل مناسب مدیریت محلی در برقراری هماهنگی و همکاری با سایر دستگاههای اجرایی در شهر. – در اختیار داشتن امکانات کافی جهت تقویت فرهنگ استفاده از منابع و حفظ محیط زیست شهری در میان شهروندان.	– معضل آلودگی هوای مشهد ، غیر استاندارد بودن خودروهای تولید داخل و سوء مدیریت در بخش سوخت. – انواع آلودگی صوتی در شهر ناشی از عملیات ساختمانی، ماشینهای بلندگودار و .... – عدم انتقال صنایع آلاینده و مزاحم به خارج از محدودهٔ شهر. – عدم ساماندهی سیستم تصفیهٔ فاضلاب شهری و تهدید ذخایر آب زیر زمینی. – عدم استفاده از روشهای علمی روانشناسی اجتماعی برای تأثیرگذاری بر الگوی مصرف شهروندان. – اطلاع رسانی ناکافی به شهروندان در زمینهٔ محدودیت منابع شهر مشهد. – رشد سالانهٔ حدود ۵ درصدی تولید زباله در مشهد.
نقاط قوت S	**راهبردهای S-O**	**راهبردهای S-T**
– مصوبهٔ شورای اسلامی شهر در خصوص تکریم ارباب رجوع در شهرداری مشهد. – وظیفه مدیریت محلی در خصوص تأمین، احداث و نگهداری سرویس های بهداشتی در شهر. – بالا رفتن کیفیت خدمات رسانی شهری از طریق روش های جدید نظیر مکانیزاسیون. – صدور مجوز اخذ تسهیلات جهت اجرای پروژه های سازمان بازیافت و تبدیل مواد به شهرداری. – الزام شهرداری به تهیهٔ آیین نامهٔ اجرایی و نحوهٔ وصول بهای خدمات شهرداری در ساماندهی به دفع ضایعات و نخاله های ساختمانی.	– برنامه ریزی جهت توسعهٔ فضای سبز و تقویت ریه های تنفسی شهر مشهد – بکارگیری روش های مطلوب و کارآمد برای پاکسازی معابر.	– اقدام برای دفع مطلوب زباله ها و فراهم نمودن امکان هر چه بیشتر بازیافت زباله و آموزش شهروندی.
نقاط ضعف W	**راهبردهای O-W**	**راهبردهای T-W**
– نقش منفعل مدیریت محلی در مدیریت زیست محیطی در شهر و توسعهٔ آن. – پرداختن شهرداری به مسئلهٔ استفاده از روشهای نوین جمع آوری و انهدام زباله جهت جلوگیری از آلودگی های محیطی و درآمد بودن دفع مناسب زباله. – عدم توجه شورا به تخریب جنگلها، باغات و فضای سبز در برخی نقاط شهر. – مطلوب نبودن نظافت بسیاری از معابر عمدی شهر. – توجه ناکافی شورا به مسائل تهدید کنندهٔ بهداشت و سلامت شهر نظیر رعایت نکردن ضوابط بهداشتی در انبارهای مواد غذایی، حمل کالا از بنادر آولدهٔ کشور به تهرانهٔ ساختن اماکن عمومی و مسکونی جدید بدون سیستم دفع زباله و فاضلاب وجود ساختمانهای متروکه و انباشتن اشیای بی مصرف در آنها و	– تسریع ساماندهی سیستم فاضلاب شهر مشهد – برنامه ریزی در جهت بهبود فرهنگ مصرف کروههای شهری خاصه جوانان در رابطه با منابع شهری.	– برنامه ریزی و هماهنگی برای ک اهش آلودگی صوتی در سطح شهر مشهد. ۵۲– برنامه ریزی برای حل معضل آلودگی هوای شهر مشهد با توجه به محدودیت منابع آبی شهر.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

و رسانه های جمعی در آموزش و آگاهی مردم به جهت فرهنگ سازی.
– تخفیف در عوارض نوسازی واحدهای مسکونی و تجاری برای مناطقی که سرانه زباله کمتری دارند.
– جابجایی و تفکیک، ذخیره سازی و پردازش پسماند در مبدا
– تفکیک، پردازش و تغییر و تبدیل پسماند
– تعطیلی، احیا و بازسازی محل های دفن
– فعالیتهای اصلاحی در محلهای دفع غیر فعال
– ماشینی سازی سیستم جمع آوری و دفع
– نظارت بر ساخت و ساز های شهری برای جلوگیری از تخریب فضاهای سبز و نابودی جنگل ها و درختان.
– اقدام برای پاکسازی معابر از دستفروشان در تمام سطح شهر و انتقال دستفروشان به مکانی ویژه همچون بازارهای غرفه دار.
– ممنوع کردن ریختن مصالح ساختمانی در معابر.
– نظارت هر چه کارآمد تر برعملکرد نظافتی رفتگران معابر.
– ممنوع کردن استقرار اجناس مغازه داران در معابر و پیاده رو ها.
– نهادینه سازی فرهنگ جداسازی زباله های خشک و تر در میان شهروندان از طریق تشویق، آموزش و در اختیار گذاشتن امکانات رایگان به مردم در این رابطه.
– احداث کارخانه های هرچه بیشتر کمپوست برای بازیافت زباله ها.
– افزایش نقش دولت مرکزی و مجلس شورای اسلامی در مدیریت پسماند شهری با اعمال قوانینی جدید و پیشگیرانه
– استفاده از روش های جدید دفع زباله که در کشورهای پیشرفته به کار می رود.
– اختصاص بودجهٔ لازم برای تسریع و تکمیل پروژهٔ فاضلاب شهری مشهد.
–نظارت و پی گیری نسبت به تکمیل هرچه سریع تر سیستم فاضلاب شهر.
–لغو پروانهٔ ساخت اماکنی که فاقد سیستم فاضلاب می باشند.
– ارائهٔ الگوهای صحیح و متعادل مصرف از طریق رسانه های جمعی.
– مگنت و جدا سازی الکترو مکانیکی
– گنجاندن دروسی در کتب دبستان در رابطه با لزوم رعایت تعادل در مصرف.
– تقویت رفتار مسئولانهٔ شهروندان در تنظیم رابطه آنها با منابع حیاتی شهری همچون آب، برق و گاز.
– سازماندهی برنامه هایی آموزشی در مدارس برای اصلاح الگوی غیر متعادل مصرف کودکان و نوجوانان با استفاده از روانشناسان و جامعه شناسان.
– بالا بردن بینش مراقبت از محیط زیست، فضای سبز و پرهیز از روشهای آلوده کنندهٔ هوا و محیط از طریق بیلبوردهای تبلیغاتی، رسانه ها و مدارس.
– انتقال تدریجی صنایع مزاحمی که باعث آلودگی صوتی می شوند به خارج از محلات مسکونی شهر.
– اعمال تدابیر تنبیهی نسبت به پرمصرف کنندگان آب و تشویق برای کم مصرف کنندگان آب.
– اتخاذ روشهای مدرن بازیافت زباله برای پرهیز از دفن زباله که به آلوده سازی منابع زیرزمینی آب منجر می گردد.
– جلوگیری از مهاجرت های بی رویه به شهر مشهد.
– گنجاندن برنامه هایی آموزشی در رسانه ها میان شهروندان.
– پذیرش و اجرای سیاست های خریدی که موجب تقاضای بازار برای کالاهای ساخته شده از اقلام بازیافتی می گردند.
– بهره گیری از تجربیات شرکت هایی که کاهش از مبدا، استفاده مجدد، بازیافت و کمپوست را ترویج و اجرا می کنند.
– حمایت از بازارهای محلی برای مواد استفاده مجدد شده و تغییر شکل یافته
– تسهیل نمودن تحقیقات و توسعه بوسیله هر دو بخش عمومی و خصوصی
– تامین منابع مالی به منظور سرمایه گذاری در زمینه بازیافت، کمپوست، استفاده از مواد بازیافت

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

شده و تولید سوخت و انرژی از پسماند

۵- نتیجه گیری و جمعبندی

مشهد کلانشهری است دارای پتانسیل های بسیاری که می بایست اداره کنندهٔ جمعیت ساکن در خود باشد. شهری با این پتانسیل که محور فرهنگی کشور محسوب می شود، هنگامی می تواند سطح مطلوبی از زندگی را برای شهروندانش فراهم آورد که از منظر زیست محیطی سالم باشد. ادارهٔ یک شهر چند میلیونی مانند مشهد، بدون شناخت نیازهای اعضای جامعه و سلسله مراتب نیازها و اولویت بندی نیازها امکان پذیر نخواهد بود. این در حالیست که شهر مشهد به عنوان مرکز فرهنگی ایران، در طی چند دههٔ گذشته رشد و توسعهٔ چشمگیری یافته و به یکی از کلان شهرهای خاورمیانه و حتی جهان مبدل گردیده است. این شهر همچون همهٔ کلان شهرهای کشورهای در حال توسعه، با مشکلات عدیده ای روبه–روست که در برخی موارد، این معضلات تهدیدکننده و بسیار خطرناک ارزیابی می شوند و حتی حیات سالم شهروندان را مورد تهدید قرار می دهند. این امر، وظیفهٔ مدیریت محلی را در مدیریت این شهر بسیار خطیر می سازد. یک مدیریت محلی فعال و متخصص می تواند نیازهای حیاتی مردم و شهر را تشخیص دهد و در راستای پاسخگویی مناسب به آنها از طریق سیاستگذاری، نظارت و برنامه ریزی راهبردی، زمینه ساز اقدامات کارآمد در جهت بهبود وضعیت مشهد از نظر زیست محیطی می باشد. مدیریت کلان شهری همچون مشهد، با این سرعت رشد و توسعهٔ این شهر، نیازمند درکی جامع نگرانه و صحیح از موقعیت ها، منابع مادی و چه باید کردها و استراتژیهای مناسب می باشد. برای اینکار، لازم است مدیریت محلی با رویکردی آسیب شناسانه، اهمَ دردهای ریشه ای و مشکلات بنیادین و معضلات خطرناک زندگی در مشهد، نیازهای اصلی مردم را کشف و با کالبد شکافی کارشناسانه دقیق و تحلیل علمی، زمینه را برای ارائهٔ راهکارهای مناسب در جهت بهبود این معضلات مهیا نمایند.

منابع و ماخذ

– جمال الدین طیبی و دیگران (۱۳۸۴) برنامه ریزی استراتژیک، تهران، انتشارات ترمه، چاپ اول.

– جهاد دانشگاهی و شهرداری مشهد (۱۳۸۶) بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی گسترش فضای سبز شهر مشهد و تأثیر آن بر مدیریت شهری

– برایسون، جان. ام (۱۳۶۹) فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک برای سازمانهای دولتی و غیرانتقاعی. مترجم: عباس منوریان. جلد ۱۰. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.

– بیلو پاتریک و همکاران (۱۳۷۶) راهنمای اجرایی برنامه‌ریزی استراتژیک. مترجم: منصور شریفی کلویی. تهران: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران. (۱۳۷۱) گزارش سفر به شهرهای پاریس و آمستردام.

– پارس، کریس (۱۳۸۱) برنامه ریزی و مدیریت شهری: مسایل نظری و چالشهای تجربی، ترجمه سید محمود نجاتی حسینی، تهران: انتشارات سازمان شهرداری های کشور.

– حسین پور، سید علی، شمشیر بند، مصطفی (۱۳۸۹) بررسی روند کاهش فضاهای باز شهری در فرآیند توسعه شهری(مطالعه موردی : کلان شهر تهران) فصلنامه آرمانشهر شماره ۵.

– حسین پور، سید علی (۱۳۹۰) پایان نامه کارشناسی ارشد، تحلیل موانع ایجاد مدیریت یکپارچه شهری با تاکید بر نقش نهادهای حکومتی (مطالعه موردی: کلان شهر تهران)، تربیت مدرس تهران.

– حسین پور، سید علی، رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۰) حکمروانی خوب شهری از منظر نظریات شهرسازی، انتشارات تخصصی شهرسازی و معماری طحان– هله.

– حسین پور، سید علی، رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۰) نظریه، شهر، فضا، مدیریت شهری، انتشارات تخصصی شهرسازی و معماری طحان– هله.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]

– حسین پور، سید علی، هاشمی، سید مناف، رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۰) سیاست های مدیریت شهری در کشورهای مختلف (رویکرد راهبردی – فراتحلیلی یک پارچگی شهری)، انتشارات طحان– هله.
– سعید نیا، احمد (۱۳۸۲) کتاب سبز راهنمای شهرداری ها– مدیریت شهری، انتشارات سازمان شهرداریها و دهیاری های کشور، تهران.
– سعیدنیا، احمد (۱۳۸۲) مفاهیم و محتوای طرح های ساختاری / راهبردی. آبادی. سال سیزدهم. ش ۳۹.
– شهرداری تهران (۱۳۷۴) مستندات کتاب برنامه: طرح برنامه ریزی استراتژیک. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی
– طبیبی، جمال الدین و ملکی، محمدرضا (۱۳۸۲) برنامه‌ریزی استراتژیک شهرداری۱۳۸۰–۱۳۷۴. گزارش نهایی. تعیین اهداف و سیاستهای کیفی کلان.
– مرادی مسیحی، واراز (۱۳۸۱) برنامه ریزی استراتژیک در کلان شهرها، تهران: شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، چاپ اول.
– مهدیزاده، جواد و همکاران (۱۳۸۲) برنامه ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران)، تهران: شورای انتشارات حوزه معاونت شهرسازی و معماری وزارت مسکن وشهرسازی، چاپ اول.
– موسسه فرهنگی پژوهشی کاوش نو (۱۳۸۵) برنامه ریزی استراتژیک شورای اسلامی شهر تهران، شورای اسلامی شهر تهران.
– هاشمی، سید مناف، حسین پور، سید علی (۱۳۸۹) بازبینی و بررسی اثرات گردشگرپذیری مناطق روستایی در رویکرد فراتحلیلی با تاکید بر زمینه گسترش صنعت گردشگری، فصلنامه مدیریت شهری شماره ۲۶.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-01]